

Literatura v živo

Ne le besede, tudi temperament in karizma

Ana Schnabl

Literarna branja že dolgo niso več zgolj sinonim za miren večer, kjer nastopajoči v spoštljivi tišini prebirajo svoja besedila prisotnim. Ponudba tovrstnih dogodkov je bolj živahna in sproščena kot kadar koli prej.

»Tole je pa že bolje,« mi prijateljica prišepne na uho, ne tako tiho, da je sosedje ne bi slišali. Odzovem se z zatopljenim »prav imaš« in poslušam naprej. Mladenič bere iz svoje knjige, osredotočeno in počasi. Hihitanje in glasni komentarji, ki jih je bil deležen prejšnji bralec, so potihnili, zdi se, da v slišnem uživamo čisto vsi. Razen morda tistih, ki jih tišči na cigareto. Mladenič z romanom si je za branje izbral pet odlomkov, ušesom prijazna mera. Ko zaključi, nas nekaj zavzdihne, sledita aplavz in minuta za navdušeno pomenkovanje. Stol kmalu zasede novi bralec, bolj nervozen, manj prepričan vase. No, pa prisluhnimo. Ne sodi knjige po platnici, pravijo.

Mladih avtorjev ne manjka

Skopo orisani prizor je odlomek daljšega literarnega večera, živega branja, literature v živo in kar je še takšnih imen. Čeprav je poimenovanje takšnih dogodkov izjemno nehomogeno, vemo, za kaj gre: pišoči predstavljajo svoje delo tako, da ga prebirajo pred publiko. Načeloma se srečujemo z dvema oblikama takšnih dogodkov, in sicer z literarnimi večeri z uveljavljenimi pisci, ki prebirajo že izdana, občinstvu bolj ali manj znana dela, in tistimi branji v živo, ki promovirajo pisce, ki svoje zapise hranijo zgolj na domačih računalnikih, če je sreča, celo pri knjižnih urednikih. Zdi se, da so za odjemalce literature bolj zanimivi slednji, saj ohranjajo določeno stopnjo igrivosti in nepredvidljivosti, poseben draž pa je seveda tudi v tem, da je človek lahko priča razvoju ali odkritju mladega literarnega talenta.

V Ljubljani je prostora za vse, za uveljavljene in uveljavljajoče se. V zadnjih treh letih je bilo mogoče opaziti porast tovrstnih živih branj, nekatera so sporadična – kot so na primer literarne manifestacije revije *Idiot* – dru-

ga pa so na meniju redno. Med slednje sodi lanskoletna novost z duhovitim imenom *Prebranec*. Ta predstavlja nekakšen prozni odvod že skoraj tradicionalnih poeziji namenjenih *Mladih rim*, ki so v letih od nastanka naštele že okoli osemdeset dogodkov. Zahtevo po večerih prozih branj je prvi oblikoval mladi pisec in publicist **Žiga Rus** ter ob zamisli zbral še druge zanesenjake, ki so zdaj upravni odbor *Prebranca*. Gre za mlade literate ali, natančneje, za mladino z umetniškim temperamentom: poleg Rusa so to še **Mitja Drab**, **Anja Cimerman**, **Laura Repovš**, **Robert Kuret** ter **Dejan Koban** in **Veronika Dintinjana**, ki sta hkrati tudi izvršni glavi *Mladih rim*. Četudi se javnost rada muza, da je več Slovencev pesnikov kot prozaistov, organizatorji zatrjujejo, da se v dosedanjih devetih izdajah na *Prebranec* niti enkrat niso prijavile iste avtorice oziroma avtorji. »Prozaistov in prozaistk, tudi mlajših oziroma novejših, torej vendarle ni tako malo. Razlika se kaže bolj v tem, da Mladim rimam nastopajočih še vedno ni treba posebej vabiti, ampak se po navadi sproti nakaplajo sami, medtem ko se na *Prebranec* sproti prijavlja bolj malo ljudi,« je povedal Rus.

Na vprašanje, kolikšen delež nastopajočih izkazuje potencial za dobro literarno ustvarjanje, ni enotnega odgovora. »Če bi jih po vsakem nastopu primerjali, bi mogoče ugotovili, da se glede tega ali onega nastopajočega bolj ali manj strinjamo, se mi pa ne zdi nujno. Pravzaprav je bilo že nekaj primerov, ko so bila mnenja deljena. Smo pa do zdaj, kar je razveseljivo, vsekakor lahko slišali zelo različne prozne pristope.«

Februarja se tako obeta že deseti večer *Prebranca*. Po Kobanovih besedah so ambicije tega cikla, da postane glavni center za predvsem mlade avtorje in avtorice, ki se nimajo prilžnosti predstaviti drugod, računajo pa tudi na organizacijo festivala. Redni pesniški večeri *Mladih rim* so sicer svoj festival dobili že pred leti, med odjemalci literature pa so Mlade rime tako prepoznavne, da se je za sodelujoče uveljavil kar izraz »mladorimaš«.

Poezija namesto globe

K živi književnosti izdatno in na drugačen način prispevajo tudi v **Inštitutu IRIU**, predvsem s programom *Umetnost situacij*. V tem programu izvajajo projekte, kot so (bili) *Obvestila poezije*, *Točke poezije*, *Eno kepico slovenske poezije*, *prosim*, *Mišolovka* in

drugi. Kot pojasnjuje direktorica tega inštituta **Glorjana Veber**, izhajajo pri *Umetnosti situacij* iz predpostavke, »da je akcija po definiciji nekaj, kar je časovno zamejeno, večinoma – ne pa nujno – kratkotrajno ter usmerjeno k cilju, zaključku, koncu.« *Točke poezije* so tako v Ljubljano uvedle branje poezije na lokacijah, povezanih z branimi pesniki, *Obvestila poezije* so akcije, ki pesem servirajo v določenem družbenem kontekstu in v povezavi z njim. Slučajni vozniki na primer na svojih avtomobilih najdejo obvestila, skorajda enaka tistim o napačnem parkiranju, v njih pa namesto na globo naletijo na – pesem. Bralčev odziv na pesem je tako zmes olajšanja in osvežene čustvene tonalitete.

Po besedah Vebrove se **IRIU** v svojem umetniškem delovanju na področju bralne kulture osredotoča predvsem na tisto, za kar meni, da je ogroženo. »Izvorna sila pri tem ni upor, ampak premišljeno postopno spreminjanje. **IRIU** v svojem delovanju namensko spreminja tradicionalne in preživete literarne pristope tako, da je vpetost posameznika, ki jih obišče ali se v njih znajde, maksimalna in do njih zato ne more ostati indiferenten.« Seveda do svojega dela niso indiferentni niti sami: nikoli jim ne sme postati dolgčas, zato trenutno pripravljajo nabor novih projektov – na podlagi kritičnega vrednotenja starih in ob pomoči novih idej.

Med zanimivejšimi novimi projekti je treba izpostaviti tudi *Urne zgodbe*, prireditve v organizaciji Trubarjeve hiše literature. Projekt koncept žive literature obrača na glavo, osrednji namen je namreč pisanje proze v živo. Vsakokratni pišoči se bodo med seboj pomerili v ustvarjanju pred publiko po zadanih navodilih. Strokovna žirija bo budno spremljala ustvarjanje in ga ob zaključku večera tudi komentirala; v času, ko bodo tekmovalci ustvarjali, pa bo moderator večera poklepetal z gostom večera. Prve *Urne zgodbe* bodo na sporedu prav nocoj ob 19. uri, kratkočasili pa se boste lahko z Vinkom Möderndorferjem.

Nastop kot trenutek resnice

V zvezi z obiskovalci tovrstnih prireditev je najbolj pogost predsodek ta, da večji delež obiskovalcev predstavljajo takšni, ki pišejo tudi sami, nevtralne,

za veliki literarni preboj nezainteresirane publike pa naj skorajda ne bi bilo. Da se med seboj obiskujejo in poslušajo zlasti konkurenti, skratka. Takšno stališče vabi k temu, da ga nekdo demantira. Pesnica in organizatorka **Anja Cimerman** pove, da literarne dogodke obiskuje večinoma iz radovednosti in družabnega vzgiba. Kot je dodala, nastopajočih nikoli ne gleda kot konkurenco. »Dobre reči, ki se preberejo na tovrstnih večerih, jemljem bolj kot kreativni impulz in ne kot priložnost za interno tekmovanje.«

Seveda se že od petdesetih let prejšnjega stoletja naprej vedno znova poraja dilema, zakaj sploh obiskovati živa branja, če pa naj bi bila literatura zavezana intimi. To, kar so v večji meri zagrešili bitniki, je postalo običajna, celo zaželena praksa v skladu z razvojem literarnih tokov in potreb literature ter literatov samih. Med dejavnike takšnega dviga lahko prištejemo marsikaj, od kulta osebnosti preko za-

vedanja, da mora književnost najprej komunicirati, do želje, da bi branje in poslušanje postalo navada mnogih. »Pri živi književnosti me privlači zlasti to, da lahko, če se za to potrudi, doseže bolj intenzivno atmosfero od tiste, v kateri se odvija zasebno branje. Poleg kakovosti prebirane vsebine se mi zdita pomembni tudi karizma in prezenca nastopajočega; od tega je velikokrat odvisno, kako pozorna poslušalka bom,« na podobno dilemo odgovarja Anja Cimerman.

Nekoliko drugače je seveda na drugi strani produkcijskega procesa, na strani izvajalca. Pesnik **Gašper Torkar**, kljub rosnim letom že veteran pesniških nastopov, pove, da je razlog za udeležbo vedno znova postavljen v obdobje pred nastopom: »Ker najraje nastopam z novjšimi izdelki, je priprava na nastop vedno dober čas za iskrenost s samim sabo in za soočenje s pesmijo. Priznati si moraš napake, ki jih nisi imel srca odpraviti ali jih sploh

nisi opazil do trenutka, ko se zaveš, da moraš pesem deliti z drugimi.« Opozarja na pomembno razliko med užitek in promocijo, ki se po njegovem mnenju nahaja zlasti v izbiri tekstov: »Če so pesmi nepreizkušene, vendar zame še vedno aktualne ali pa me še vedno fascinirajo, mi je branje intenzivno in v užitek. Občutek imam, da jih preprosto moram prebrati. Ko pa izberem tiste pesmi, ki sem jih že velikokrat prebral sam sebi in na nastopih, do katerih imam že ohlajen odnos, ampak jih vseeno izberem, ker se mi zdi, da so na splošno všeč ljudem, prestopim na področje promocije. In redkokdaj je zgolj eno ali drugo.«

Kakršna koli že je motivacija za udeležbo ali obisk večerov književnosti v živo, doživetja – tako slaba kot dobra – ne uidejo nikomur. Literatura je zapustila svoj slonokoščen samotni stolp in se prišla pogajat med ljudi. Zdi se, da ie izjemno dobrodošla. ✕

Veronika Dintinjana in Dejan Koban sta gonilni sili Mladih rim. Ta pesniški cikel, ki je medtem že dobil tudi svoj festival, je v osnovi namenjen poeziji mlajših oziroma še neveljavljenih avtorjev, a so na njegovih večerih gostovala tudi nekatera bolj znana imena. Fotografija: Jaka Adamič/dokumentacija Dnevnika

Pri živi književnosti me privlači zlasti to, da lahko, če se za to potrudi, doseže bolj intenzivno atmosfero od tiste, v kateri se odvija zasebno branje.

Anja Cimerman

Direktorica Inštituta IRIU **Glorjana Veber** pojasnjuje, da se spreminjanja tradicionalnih literarnih pristopov lotevajo namenoma. »Projekte oblikujemo tako, da je vpetost posameznika, ki jih obišče ali se v njih znajde, maksimalna – in do njih zato ne more ostati indiferenten.« Fotografija: Tomaž Zajelšnik/dokumentacija Dnevnika